

היבטים לשוניים בפרשת חקת עז

דקדוקי קריאה בפרשה בהפטרה ובראשון של בלק

יט ב וַיִּקְחוּ: וַאֲוֹ בִשְׂוֹא נֶע. אֵלֶיךָ פָּרָה: הַפֹּא רְפוּיָה
יט ז וְכִבֵּס: הַבִּי"ת בִּסְגוּל וְלֹא בְצִירִי, וְכֵן בִּפְסוּק י. וְאַחֲרֵי יָבֵא אֶל-הַמַּחֲנֶה: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת
וְאַחֲרֵי
יט יב הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר: יֵשׁ לַעֲמוּד מֵעַט אַחֲרֵי קְרִיאַת
הַשְּׁבִיעִי לַהֲדָגִישׁ אֶת הָעוֹבְדָה כִּי הַהִפְסָק הָעִיקָרִי בְּתִיבָה זוֹ וְלֹא בְּתִיבַת הַתְּבִיר, אַחֲרֵת מִתְקַבֵּלֶת
מִשְׁמַעוֹת שְׂאִינָה נִכּוֹנָה. וְכֵן הַדְּבַר גַּם בַּחֲצִי הַשְּׁנִי שֶׁל הַפְּסוּק: הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - יִטְהַר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בִּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - לֹא יִטְהַר
יט יד בְּאַהֲלָה: הַבִּי"ת בִּשְׂוֹא, אֵךְ בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק בְּאַהֲלָה מִיּוֹדַע, הַבִּי"ת בְּקִמָּץ
יט טז בְּחָלָל-חֶרֶב: גַּעִיָּה בְּבִי"ת הָרִאשׁוֹנָה
יט יח הֵיוּ-שָׁם: גַּעִיָּה בַּה"א. בְּעֶצֶם הַבִּיט פְּתוּחָה¹ בְּחָלָל: הַעֲמִידָה קֵלָה בְּבִי"ת לְצִיּוֹן מִיּוֹדַע
כ א כָּל-הָעֵדָה: הַטַּעַמָּה כְּפֹלָה עַל תִּיבָה אַחַת
כ ב וְלֹא-הָיָה מַיִם: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַה"א הָרִאשׁוֹנָה
כ ד וְלִמָּה: בְּמַלְרַע וּמ"ם רְפוּיָה, וְכֵן הַדְּבַר גַּם בִּפְסוּק הַבֹּא
כ ה הָרָע: רִי"ש קְמוּצָה
כ ח וְהַשְּׁקִיטָה: בְּמַלְרַע
כ יג אֲשֶׁר-רָבּוּ: בְּמַלְרַע, יֵשׁ לַהֲיִזְהַר לֹא לַהֲבִלִיעַ רִי"ש אַחַת לַתּוֹךְ הַשְּׁנִיָּה
כ יד מִצְּאֲתָנּוּ: הַטַּעַמָּה בַּאֲל"ף הַקְּמוּצָה, לִכֵּן הַתִּי"ו שְׂלֹאֲחִרִיָּה בִּשְׂוֹא נַח²
כ יז נִעְבְּרָה-נָא: הַעִי"ן בִּשְׂוֹא נַח. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נִלְדָּה: כֵּךְ הַהַטַּעַמָּה עַל פִּי רֹב הַדְּפוּסִים
כ יט בְּמִסְלָה: גַּעִיָּה בְּבִי"ת וְהַמ"ם בִּשְׂוֹא נֶע לֵלֵא דָגֵשׁ
כֹּא א וְלִיָּחֶם: בְּמַלְעִיל, כֵּן הַדְּבַר בְּהַמְשַׁךְ בִּפְסוּק כֹּג
כֹּא ד לְסִבָּב: הַבִּי"ת הָרִאשׁוֹנָה רְפָה, כֵּן הַדְּבַר לְפִי בֵּן אֲשֶׁר בִּכְתֹּר אֲרַם צוּבָה וּלְנִיגָרֵד
כֹּא ה בְּאַלְקִים: הָאֲל"ף אִינָה נִשְׁמַעַת. קֶצֶה: הַטַּעַם בְּקו"ף מַלְעִיל³
כֹּא ו וַיִּשְׁלַח: הַשִּׁי"ן בִּפְתַּח וְלֹא בִּשְׂוֹא. מִיִּשְׂרָאֵל: הַמ"ם בְּחִירָק חֲסֵר וְכֵן גַּם הִי"ד הַדְּגוּשָׁה
שְׂלֹאֲחִרִיָּה
כֹּא ז וַיִּסָּר: בְּמַלְרַע, הוּא"ו בִּשְׂוֹא נֶע

¹ אופייני לַה"א הידיעה לפני עי"ן (אע"פ שלפי הכלל צריך להיות כאן קמץ).

² למרות שזהו שווא שלאחר תנועה גדולה וכבר דנו בכך בעבר

³ המטעים בצד"י עובר לזמן בינוני (הווה).

כא יא מִמֶּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא יישמע שהה"א שבראש התיבה השנייה תשתייך לסוף התיבה הקודמת
כא יג וַיִּחְנֹן: בטעם רביע, לא בגרשיים⁴

כא יד יֹאמֶר: המ"ם בפתח

כא טו לְשֶׁבֶת: הלמ"ד בשוא, לא בקמץ

כא יח שָׁרִים: שי"ן שמאלית

כא כ וַנִּשְׁקָפָה: במלעיל

כא כב אֶעֱבְרָה: העי"ן בשווא נח

כא כג יִהְיֶה: היר"ד מוטעמת וקמוצה בקמץ רחב, והה"א בשווא נח

כא ל וְנָשִׁים: הנר"ן בפתח. מִידְבָּא: הדל"ת בשווא נע

כא לב אֶת-יַעֲזָר: העי"ן בשווא נח

כא לב וַיֹּרֶשׁ אֶת-הָאֲמָרִי אֲשֶׁר-שָׁם: הטפחא בתיבת וַיֹּרֶשׁ⁵

הפטרת חקת שופטים יא:

ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד

ח וְהִלַכְתָּ.... וְנִלַחַמְתָּ: מלרע

ז בָּאתָם: במלרע. עָתָה: מלעיל, בפסוק הבא עָתָה מלרע

ט לְהִלָּחֵם: הטעם בחי"ת והיא בצירי בניגוד לפסוק כז

יג בַּעֲלוֹתָו: העמדה קלה בבי"ת למנוע הבלעת העי"ן החטופה

טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם: טעם טפחא בתיבת כִּי

יז אֶל-מֶלֶךְ אֱדוֹם | לֹאמַר: פסק בין תיבות אֱדוֹם ובין לֹאמַר. אֶעֱבְרָה-נָא: העי"ן בשווא נח

יח וַיָּסֹב: הסמ"ך בקמץ קטן

כא ה' אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל: יש לשים לב לקושי המתעורר בקריאת תיבות אלו וטעמיהן

כז לְהִלָּחֵם בִּי: טעם נסוג אחור ללמ"ד וכן הדבר בהמשך בפסוק לב

ראשון של בלק במדבר כב:

ד אֶת יָרֵק הַשָּׂדֶה: טעם טפחא בתיבת אֶת

ה פְּתוּרָה: הטעם מימין לפ"א, ההטעמה בתי"ו, במלעיל

ו וְעָתָה: הקורא את העי"ן כמו אל"ף משנה את משמעות הכתוב. אֶרְה-לִּי: העמדה קלה באל"ף.

⁴ עיין "כא"צ והנוסח "....עמ' 52

⁵ בניגוד לתורה קדומה הסובר כי טעם זה יבוא על תיבת 'האמרי'

וַאֲגַרְשֹׁנוֹ: הַרִ"שׁ בְּשׁוּוֹא נֶע וְלֹא בַחֲטָף

יֵא קָבֶה-לִי: הַעֲמֵדָה קֹלָה בְקו"ף

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-בְּלָעָם: יֵשׁ לָשִׁים לֵב לְטַעֲמִים בַּפִּסּוֹק זֶה, רַבִּים הַקּוֹרְאִים הַמִּתְבַּלְבְּלִים וְקוֹרְאִים מֵרַכָּא-טַפְחָא כִּבְר בַּתְחִילָתוֹ. הַדְּבַר נֹוֹבַע מִכֶּךָ שֶׁהַאֲתַנְחָה⁶ קוֹטֵעַ אֶת דְּבָרֵי הַבּוֹרָא אֶל בְּלָעָם בְּאֻמְצָע וּמַחֲלֵק אֶת הַדִּיבּוּר לְשִׁנָּיִים: לֹא תִלְךְ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת-הָעָם

יט יג כִּי מִי נִדָּה לֹא-זֹרֵק עָלָיו טַמָּא יְהִיָּה הָרַב מִשּׁוּלָם רֹאשָׁה בַּסֵּפֶר תְּשׁוּבוֹתָיו שׁו"ת קוֹל מִבְּשֶׁר חֲלֵק בִּי סִימָן לֹו דִּן בְּדַבְרֵי רַאב"ע כֵּאֵן.

הִנֵּה ז"ל הָרַאב"ע שֶׁם עַל פִּסּוֹק כִּי מִי נִדָּה לֹא זֹרֵק עָלָיו: כִּי מִי נִדָּה, יֵשׁ מִפְּרָשִׁים כִּמוֹ אֵין בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא (בַּמִּדְבָּר לֹא, כֵּן). לֹא זֹרֵק עָלָיו, עַל הַמִּים. עַכ"ל. וְהִנֵּה בַּפ' מִטּוֹת בַּפִּסּוֹק אֵין בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא כִּתְבֵּי הָרַאב"ע הִיָּה נִרְאָה לָנוּ כִּי הוּא מִי אִפְרָה כִּמוֹ מִי נִדָּה לֹא זֹרֵק עָלָיו וְחִז"ל אָמְרוּ כִּי טַעֲמוֹ בְּשִׁיעוּר הַמִּים שֶׁתִּרְחֹץ בָּהֶם הָאִשָּׁה הַנִּדָּה וְדַעַתָּם רַחֲבָה מִדַּעַתָּנוּ ע"כ. וְהִנֵּה בַּפ' חוֹקֶת נֹאמֵר כֹּל הַנוֹגֵעַ בְּמַת וְגו' וְלֹא יִתְחַטֵּא וְגו' כִּי מִי נִדָּה לֹא זֹרֵק עָלָיו, וְזֹה מִבִּיא הָרַאב"ע בַּפ' חוֹקֶת רֹאשִׁיהָ לְדַעַת בְּעָלֶיהָ הַפֶּשֶׁט הַמִּפְרָשִׁים מֵהַ שֶׁנֹּאמֵר בַּפ' מִטּוֹת אֵין בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא ע"י אִפְרָה נִגַּד דַּעַת חִז"ל, שֶׁהִרִי כֵּאֵן בַּפ' חוֹקֶת מִדְּבַר בְּאִפְרָה פִּרְדָּה בְּעֵינֵי הַפֶּרְשָׁה וְקוֹרָא לָהֶם מִי נִדָּה, וְאִישׁ אֲשֶׁר מִי נִדָּה לֹא זֹרֵק עָלָיו אֹמֵר עָלָיו הַכְּתוּב וְלֹא יִתְחַטֵּא, וְא"כ מִגְבִּיל⁷ לְעוֹמְתוֹ בַּד בְּבַד גַּם הַמִּקְרָא שֶׁבַּפ' מִטּוֹת לֹאמֹר עַל הַדְּבַר הַמִּקְבֵּל זִרְיָקֶת אִפְרָה בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא וְשִׁנֵּי הַמִּקְרָאוֹת יַחֲדוֹ יִהְיוּ תוֹאמִים וְהִיוּ לְבֹאֵר מַלּוֹת מִי נִדָּה שֶׁהוּא מִי אִפְרָה פִּרְדָּה וְלֹא מִי מִקּוֹה שֶׁל מ' סָאָה. וְזוֹ כּוֹנֵת דְּבָרֵי הָרַאב"ע רַק שְׁבוּשׁ קֶטֶן וְט"ס יֵשׁ בְּדַבְרֵי וְתַחַת כִּמוֹ צ"ל כְּמוֹהוּ. וְזֶה שֶׁכְּתִיב כִּי מִי נִדָּה, יֵשׁ מִפְּרָשִׁים כְּמוֹהוּ (ר"ל מִי נִדָּה שֶׁבַּפִּסּוֹק זֶה כֵּאֵן בַּפ' חוֹקֶת שֶׁמִּדְּבַר בְּלִי סֶפֶק בְּאִפְרָה פִּרְדָּה דִּהְיִינוּ מִי חֲטָאָת וְעָלִיהֶם אָמַר וְלֹא יִתְחַטֵּא) אֵין בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא (ר"ל כֵּן גַּם שֶׁם בַּפ' מִטּוֹת הַכּוֹנֵה עַל הַטְּהָרָה בְּמִי חֲטָאָת וְלֹא עַל טְהָרָה בְּמִי מִקּוֹה). וּבְדִבּוּר הַשֵּׁנִי שֶׁל הָרַאב"ע עַל מַלּוֹת לֹא זֹרֵק עָלָיו יֵשׁ ג"כ שְׁבוּשׁ קֶל, כִּי תַחַת מֵה שֶׁנִּדְפַס הַנוֹסַח עַל הַמִּים צ"ל עַל הַמִּין, בְּאִשְׁרֵי הוֹקְשָׁה לְרַאב"ע כִּי מִים הֵם לְעוֹלָם לְשׁוֹן רַבִּים שֶׁמִּסְיִימִין בִּיּו"ד מ"ס סִימָן הָרַבִּים, וְכֵאֵן נֹאמֵר זֹרֵק לְשׁוֹן יַחֲדִיד וְלֹא זֹרֵק לְשׁוֹן רַבִּים כְּמִשְׁפָּט, וְהַשִּׁיב כִּי הַכְּתוּב מִדְּבַר פֶּה עַל הַמִּין ר"ל כִּי מַלְּת זֹרֵק קֹאֵי עַל מִין הַמִּים (שֶׁל אִפְרָה) וְע"ז מוֹסֵב הַפֶּעַל זֹרֵק בְּלִשׁוֹן יַחֲדִיד כִּיּוֹן שֶׁמִּין הַמִּים הוּא בְּאֻמַּת מִי יַחֲדִיד רַק שֶׁבֹא בְּמִשְׁקַל הָרַבִּים עַל דֶּרֶךְ הַזֹּרוֹת כְּנוֹדֵעַ לְמִדְּקָדִים. וְכֵן נִמְצָא בַּפ' בִּלְק בְּלִשׁוֹן יַחֲדִיד יִזַּל מִים מִדְּלִי (בַּמִּדְבָּר כֵּד, ז) כְּמ"שׁ הָרַאב"ע שֶׁם. וְנוֹדֵעַ לְכֹל בְּקִי בַּסִּפְרֵי הָרַאב"ע כִּי רַבּוֹ מְאֹד בְּדַבְרָיו שְׁבוּשֵׁי הַמַּעֲתִיקִים וְהַמִּדְפִּיסִים בְּאִשְׁרֵי מִשְׁשׁוֹ כְּעוֹר בְּאִפְלָה לֹא יִדְעוּ בְּמֵה נִכְשָׁלוּ, יַעַן כִּי לֹא רַבִּים יַחֲכִמוּ לְרֹדֶת לְעוֹמֵק אִמְרוֹתָיו וְרִמְזוֹ הַקְּצָרִים, וְזֶה גֵרֵם לְשִׁנְיָאוֹת וְטַעוֹתִים הָרַבָּה בְּנוֹסְחָאוֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ בַּחֲסֵר וְיִתִּיר וְחִלּוֹף וְהַמַּעֲיִין הַיָּשֵׁר יִכִּיר דְּבָרֵי אֻמַּת אַחֲרֵי הַגְּהָה קֹלָה כְּמוֹת שֶׁהִיא. וּבֵין מ"ס לְנוֹן נִקַּל מְאֹד הַחִילּוֹף בְּהַעֲתָקָה וּבַסִּפְרֵי הַדְּפּוּס, אוֹ שֶׁהִיָּה נְטוּי קוֹ עַל מַלְּת הַמִּי לְסִימָן חֲסֵרוֹן הָאוֹת הָאֲחֵרוֹנָה כְּדֶרֶךְ הַדְּפּוּסִין הַקּוֹדֵמִין וְהַמִּדְפִּיס הָאֲחֵרוֹן חָשַׁב לְתַקֵּן וְלִהְיוֹת שֶׁל בְּאוֹת מ"ס הַמִּים תַּחַת שֶׁתְּשִׁלוּמוֹ אוֹת נ"ו הַמִּין. וְכֵן בְּדִבּוּר הָרֹאשׁוֹן חֲסֵר הַתְּשִׁלוּם הוּא שֶׁל כְּמוֹהוּ, וְנִשְׁאָר כְּמוֹ, אוֹ שֶׁהִיָּה נִכְתֵּב כְּמוֹ זֶה (ר"ל כְּמוֹ פִּסּוֹק זֶה שֶׁבְּכֵאֵן) וְהַמַּעֲתִיק אוֹ

⁶ הוֹסִיֵּר כְּמֵה פַעֲמִים שֶׁהַפְּתִיחָה שֶׁל הַפִּסּוֹק הִיא לְפָנֵי הָאֲתַנְחָה. וְהַאֲתַנְחָה חוֹצָה אֶת הַחֲלֵק הָעִיקָרִי שֶׁל הַפִּסּוֹק כְּלוֹמֵר אֶת דְּבָרֵי ה' אֶל בְּלָעָם.

⁷ א"ה: בְּלִשׁוֹנֵנוּ: מִקְבִּיל, אֲבָל גַּם לְשׁוֹן הַמַּחְבֵּר ז"ל מוֹבִנֵת.

המדפּיס השמיט מלת זה וכתב והדפּיס כמו אך במי נדה יתחטא בראותו כי בפ' מטות לא נאמר מלה זה כי לא ידע כונת דברי הראב"ע.

אולם יען ראיתי את ר"מ מדי דברי בו כי לא נחה דעתו בתקון הגהה⁸, ע"כ הנני לבאר לו דברי הראב"ע בדרך נאות מאוד בלי שום תקון והגהה כלל רק כפי הנוסחא שלפנינו ובכ"ז יבוארו דבריו כמין חומר נכונים וברורים. הנה הרמב"ן בפ' חוקת שם בפסוק מי נדה לא זורק עליו התעורר מדוע לא הזכיר הכתוב (כל הנוגע במת וגו') ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה וגו' כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו) כלל מענין הטבילה, (ועיין בפ' רש"י ורשב"ם שם שפירשו עוד טומאתו בו אף על פי שטבל והיא גופא קשיא דילמא או או קתני ובחד מינייהו סגי לטהרת טומאת מת או טבילה האמורה במקום אחר או הזאת מי חטאת האמורה כאן) וכתב הרמב"ן וכבר הזכיר ג"כ הטבילה ואם לא יכבס ויבשרו לא ירחץ וינשא עונו (ויקרא יז, טז) וכו' ולפיכך אמר כאן בטומאת המת כי הנוגע במת ולא יתחטא אף על פי שיכבס בגדיו ורחץ במים יחשב מטמא המשכן כאילו לא טבל כלל ולא היה צריך לפרש רק שהחיטוי מעכב בטהרתו וזה טעם עוד טומאתו בו כלומר אף על פי שטבל כשאר הנטהרים עודנו טמא כי מי נדה לא זורק עליו עכ"ל.

אולם נראה כי הרגיש הראב"ע בחולשת תירוץ זה כי יוקשה עליו מה שהקשיתי לעיל על רש"י ורשב"ם, ע"כ חידש הראב"ע תירוץ אחר ופירוש מחודש שהביא בשם יש מפרשים. ונקדים עוד בתחילה את דברי הרמב"ן האחרונים בפסוק הנ"ל ויען כי דבריו סתומים ובלתי מובנים אכנים תוספת ביאור באמצע דבריו במוסגר, וז"ל ויתן שירמוז לאיש (ר"ל דלפי הנראה מלשון המקרא כל הנוגע במת בנפש וגו' ולא יתחטא הוא נושא המאמר ואת משכן ה' טמא הוא נושא המאמר ולכך פירש רש"י את משכן ה' טמא אם נכנס לעזרה וכו', דאם לא נכנס לעזרה לא מטמא את המשכן ואינו בכרת, והרמב"ן כתב בתחלה הזכיר הכתוב הכרת הזה בסתם ואמר את משכן ה' טמא בעבור שכבר הזהיר מן הטומאה במקדש וכו' והוא ג"כ ע"ד פירש"י, ובסוף דבריו יבאר רמב"ן כי את משכן ה' טמא הוא נושא המאמר והוא תואר לאיש ומצטרף לנושא הקודם שהוא ג"כ תואר לאיש היינו כל (איש) הנוגע במת בנפש וכו' ולא יתחטא וטימא את משכן ה' (היינו שנכנס לעזרה בטומאה) אז ונכרתה הנפש ההיא וזה נושא המאמר) וטעמו כל הנוגע במת בנפש ולא יתחטא אשר (כצ"ל ובט"ס נשמט מלת אשר וזה משחית עיקר הכונה בוא וראה כי חטא שבוש ט"ס בהשמטת מלה אחת יאבד טובה הרבה)⁹ את משכן ה' טמא ונכרתה וכמוהו בחסרון שין או מלת אשר הרבה מאוד, לְכָל יְבוֹא (תחת לכל אשר יבוא או שיבוא) גְּבוֹרָתָךְ (תהלים עא, יח), וְכָל יֵשׁ לֹא (תחת אשר יש לו או שיש לו) נָתַן בְּיָדוֹ (בראשית לט, ד), (והוֹדֵעַתָּ לָהֶם) אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָּהּ (שמות יח, כ) (תחת אשר ילכו בה או שילכו בה) ורבים כן עכ"ל הרמב"ן. וכן כתבו כל המדקדקים ושאר המפרשים את הכלל הזה בכמה מקומות שחסר מלת אשר במקרא או אות ש"ן המשמשת כמוה ומובנת מעצמה. ונקדים עוד דבר אחד כי מלת על או עליו משמשת במקרא כמה פעמים תחת מלת עם או מלבד והוא נוסף לדבר הנאמר אחריו, כמו על פָּרְעֹו וְעַל קָרְבּוֹ (שמות יב, ט) בפ' בא, ובפ' תצוה וְאֵת הַיִּתְרָתָּהּ עַל הַכֹּהֵן (שמות כט, יג) ופירש"י מוסף על הכבוד, וכן שם בפ' תצוה וְנָתַתָּה עַל נִתְחִיו וְעַל רֹאשׁוֹ

⁸ ראה בספר יפה-עינים על מסכת ערכין במאמר בואו חשבון פסקה ב: אך באמת... והקרבן העדה לפני משה הגיהה... אולם כשאני לעצמי שונא הגהות וכפי האפשרי אני מתאמץ להעמיד גירסא הישנה רק שיהיה בדרך פשוט וישר.

⁹ רומז למקרא: וְחֹטֵא אֶחָד יֵאָבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה (קהלת ט, יח)

(שמות כט, יז), עלת שבת בשבתו על עלת התמיד (במדבר כה, י), והקרבתם את שבעת הכבשים על הלחם, ואב לכולם בפ' ויקהל ויבואו האנשים על הנשים, וכן בכנוי והחונים עליו מטה יששכר ועליו מטה מנשה בפ' במדבר, ונתתי אותם עליו את עץ יהודה (יחזקאל ל"ד י"ט) יעו"ש בפ' רד"ק, וכן רבים. ועפ"ז יפרש הראב"ע את הכתוב אחר שאמר הנוגע במת וגו' הוא יתחטא בו (באפר הפרה) ביום השלישי וביום השביעי וגו', אמר כל הנוגע במת ולא יתחטא את משכן ה' טימא ונכרתה הנפש ההיא מישראל כי מי נדה היינו מים שהנדה טובלת בהם מי מקוה, לא זורק עליו (עליו כמו עמו או מלבד כנ"ל) שלא היתה זריקה (ממי חטאת) עם הטבילה (במי מקוה) לכן טמא יהיה עוד טומאתו בו כי מי נדה (מי מקוה) לבדם אינם מטהרים בטבילה אם לא נוסף עליהם ונצרף להם גם מעשה הזריקה וההזאה באפר פרה. וזאת כונת הראב"ע באמרו כי מי נדה יש מפרשים כמו במי נדה יתחטא שהוא מי מקוה כדחז"ל מים שהנדה טובלת בהם, לא זורק עליו על המים ר"ל שלא היתה זריקה באפר פרה עם הטבילה במים כנ"ל. (ואף כי עליו הוא לשון יחיד ומים בא במשקל הרבים הלא מצינו גם מים בלשון יחיד כמו יזל מים מדליו ועוד כנ"ל, והלא גם אם נפרש כפשוטו דעליו מוסב על האדם אבל זורק קאי על המים והוא בלשון רבים לא זורקו ועל כרחנו נאמר דכאן נשתמש הכתוב בלשון יחיד על מים). ומעתה סרה מהר קושית המפרשים שלא הזכיר טבילה בכאן כלל, דהא באמת מפורש בקרא דטבילה בלא הזאה אינה מטהרת לפי פירוש הראב"ע. וזה באמת פירוש נפלא כפתור ופרח.

ולפי פירוש זה תאורנה עינינו להבין עומק דברי חז"ל במס' ע"ז דף ע"ה ע"ב דיליף טבילת כלים בארבעים סאה דתני בר קפרא מתוך שנאמר מי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי ת"ל אך חלק א"כ מה ת"ל במי נדה מים שנדה טובלת בהם היא אומר מ' סאה יעו"ש. ודברי הגמ' תמוהים מאד לכאורה ואין מובן כלל אופן הלימוד מאך דהא בכל מקום שדרשו חז"ל אכין ורקין למעט או אך חלק המיעוט הוא ע"י מה שמוציא מהענין איזה חלק ומלמד עליו שאינו כמוהו, וכאן איננו הוצאת איזה חלק ממנו אלא הוצאת כולו מהוראתו הפשוטה לתת לו הוראה אחרת. אולם לדעת הראב"ע לפי מה שפרשתי דבריו יהיו דברי הגמרא מאירים ושמחים וקלורין לעינים דכיון דמצינו בפ' חוקת וחי' למשמרת למי נדה ומזה מי הנדה דפירושו מי חטאת (ועיין בתוס' ישנים ליבמות הנדפס בש"ס ווילנא דף מ"ז ע"ב על דברי התוס' שם ד"ה במקום דמהדרו בתר ילפותא דטבילת נדה מן התורה שכתבו וי"מ דכתיב ומזה מי הנדה מכאן לנדה שצריכה מים עכ"ל והוא פלא גדול דהא מזה מי הנדה בודאי קאי על הזאת אפר פרה ולא על מי מקוה) והראב"ע פירש על למשמרת למי נדה לשון רחוק כמו מנדיכס עכ"ל והיינו לפי שהטמא הוא מרוחק ולפיכך נקראת האשה בימי טומאתה נדה, והמים המיוחדים לטהר את הטמא דהיינו מי חטאת נקראים בשביל כן מי נדה (דהיינו מי טמא). ומטעם זה בעצמו בפסוק כי מי נדה לא זורק עליו קרי למי מקוה שהנדה טובלת בהם ג"כ מי נדה כי הם ג"כ מטהרים את הטמא המרוחק. והשתא כיון שמצינו שם מי נדה כולל שני דברים מי הזאה ומי טבילה שפיר קאמר הגמ' שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי גם כן בכלים של נכרים שצוה הכתוב לטהר אותם אף כשאין עליהם טומאת מת דכתיב בהו במי נדה יתחטא ונצריך גביהו טבילה והזאה וע"ז קאמר ת"ל אך חלק והמיעוט אך בא להוציא מענין מי נדה חלק אחד ממנו שהוא הזאה מי חטאת ולהשאיר רק החלק האחר שהוא טבילה במ' סאה.

ואין להקשות מה ראית למעט מי חטאת ולרבות מי מקוה דילמא איפכא, די"ל דמסתברא כיון דטבילת כלים הניקחים מן הנכרים אינו לטהרות ולקודש רק הטעם אמרינן בירושלמי שילהי מס' ע"ז משום שיצאו מטומאת נכרים ונכנסו לקדושת ישראל,

ועיין ב"י יו"ד ר"ס ק"כ והוי כעין טבילת גר דג"כ אינו אלא טבילת חלוק שיצא מטומאת נכרים ונכנס לקדושת ישראל וגר פשיטא דא"צ הזאה לא הזאת דמים ולא הזאת אפר פרה כדילפינן בכריתות דף ט' ע"א מקרא ועיין תוס' יבמות דף מ"ו ע"ב ד"ה ואין ותוס' מגילה דף כ' ע"א ד"ה ולא, ולכן סמכו קרא אמי נדה לבעלה, וצריך למחוק תיבת דחולין/ דחולין דהוי נמי חולין ובעי טבילה ולא הזאה ועיין יבמות דף מ"ז ע"ב במקום שנדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין וכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ועבד משוחרר ובנדה ופירש"י במקום שנדה טובלת במ' סאה גר ועבד משוחרר טובלין ואף על פי שאין טבילתן משום טומאה וטהרה כשאר טבילות, חוצץ בגר ועבד משוחרר ובנדה לבעלה ואף על פי שאין טבילתן לענין מגע טהרות כשאר טבילות יעו"ש ועיין תוס' שם ועיין בתשו' חתם סופר חיו"ד סי' קצ"ד. והשתא מיעוטא דאך חלק אתי שפיר כמו בכל דוכתא שמוציא חלק ממשמעות המקרא שלא יהיה בכלל הענין. ומזה ראייה למה שפירשתי בד' ראב"ע בפסוק כי מי נדה לא זורק עליו הכונה על מי מקוה דאל"כ אין לנו מה למעט ולומר אך חלק, רק להוכיח מחמת איזה הכרח כי במי נדה יתחטא בפ' מטות הכונה על מי מקוה ולא על מי חטאת כמשמעותו בכל מקום. וזה מה שרצינו לבאר והבן היטב. ידידו דו"ש בלונ"ח [דורש שלומו בלב ונפש חפצה] משולם ראטה

יט כא וּמִנֵּה מִי־הַנִּדָּה הרב משולם ראטה ז"ל בספר תשובותיו ממשיך לדון בדברי התשובה על פס' יג שו"ת קול מבשר חלק ב סימן לז

ע"ד מה שהבאתי בתשובתי להר' יעקב ווינגייסט דברי התוס' ישנים ליבמות דף מ"ז ע"ב דמהדרו בתר ילפוטא דטבילת נדה מן התורה שכתבו וי"מ דכתיב ומזה מי הנדה מכאן לנדה שצריכה מים עכ"ל ותמהתי ע"ז מאוד דהא מזה מי הנדה פשיטא דקאי על הזאת אפר פרה ולא על מי מקוה ולא דמי להא דדרשינן בע"ז דף ע"ה ע"ב אך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהם דהכא גבי מזה מי הנדה אי אפשר לפרשו כלל על מי מקוה. וע"ז כתב רומ"מ דיש לפרש מלת ומזה למאמר עומד בפני עצמו, דהיינו נושא כשיעור הזאה כדאמרינן ביומא דף י"ד ותוס' שם דמפקינן לקרא מפשטי, ומסיים במי הנדה יכבס בגדיו ר"ל במים שהנדה טובלת בהם.

והנה רומ"מ טעה בזה דהא כבוס בגדים דהיינו טבילת כלים משום טומאה סגי ברביעית מדאורייתא ורק מדרבנן בעינן מ' סאה במקוה ובמעין אף מדרבנן לא בעינן מ' סאה כדאיתא בפסחים י"ז ע"ב ונזיר ל"ח ע"א וכמה דוכתי והא דאיתא בתוספתא פ"א דמקואות במקום שאדם טובל בו ידים וכלים טובלים בו היינו לבתר דבטלוהו רבנן לרביעית אבל מדאורייתא אדם טובל במ' סאה וכלים ברביעית וא"כ א"א לפרש דקרא קאמר יכבס בגדיו במים שהנדה טובלת בהם, והאי קרא דטבילת כלי מדין שאני שאינו משום טומאה וחידוש הוא שחידשה תורה בהם טבילה ומדאורייתא בעינן מ' סאה כמ"ש התוס' בע"ז דף ע"ה ד"ה אך יעו"ש, ודעת ר"ת בתוס' יבמות מ"ז ע"ב ויומא ע"ח ע"א דמייתי טבילת נדה לבעלה מאך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהם ס"ל כהסוברים טבילת כלים חדשים הנקחים מן הנכרים דאורייתא, לאפוקי לדעת הרמב"ן פ' מטות ושאר פוסקים הראשונים במס' ע"ז שם דסוברים דהוא מדרבנן מפרשים דקרא אסמכתא הוא ומי נדה ר"ל מי הזיה של אפר פרה לטומאת מת. ואף דלפי הנראה מדברי זקני הב"ח יו"ד ר"ס ק"כ משמע לכאורה דגם באדם שיעור מ' סאה הוא רק מדרבנן וסגי ברביעית דמקוה או במעין כל שהוא וכן בטבילת כלים חדשים הנקחים מן הנכרים והא דמסיק תלמודא ת"ל אך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהן הוי אומר מ' סאה אסמכתא בעלמא היא דגופא דקרא דמי נדה ודאי לא אתא אלא לרביעית דמקוה אלא

כיון דבטלוה לרביעית דמקוה ותקון מ' סאה נקיט תלמודא מ' סאה דבעי במקוה מדרבנן אבל במעיין לא קאמר דצריך מ' סאה אפי' מדרבנן יעו"ש, ולפי"ז לכאורה יש לקיים דברי ר"מ בפירוש דברי התו"י ביבמות הנ"ל דר"ל דהנושא שיעור הזאה יכבס בגריו במים שהנדה טובלת בהם דהיינו רביעית דמקוה או מעיין כ"ש. אבל מלבד דדברי הב"ח תמוהים מאוד והוא נגד דברי הריב"ש בתשו' רצ"ד שהאריך בזה יעו"ש בראיות והוכחות רבות דשיעור מ' סאה דאורייתא הוא באדם רק בכלים סגי ברביעית מה"ת (ובמעין באדם נחלקו הפוסקים ורובם הורו דבעי מ' סאה גם במעיין) וכן מפורש כדעת הריב"ש בכל הראשונים והפוסקים שהביא הב"י ביו"ד ר"ס ר"א, ואכמ"ל. אך חוץ מזה אין מקום כלל לפירושו של ר"מ דהרי חסר בי"ת השימוש ואטו כתיב בקרא במי הנדה? וגם מדלא כתיב ומצה בסגול הזיין רק בצירי [ומצה] מוכח שאינה מלה מופסקת רק נסמך אל מי הנדה כנודע בדקדוק הלשון. ועוד דמה טעם יש בזה לרמז לנו גבי מזה מי חטאת טבילת נדה לבעלה ולמה נוציא מקרא מידי פשוטו דמי נדה היינו מי הזייה של אפר פרה, בשלמא בקרא דאך במי נדה יתחטא אתי שפיר דבאמת הגמ' בע"ז פריך מתוך שנאמר במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי ת"ל אך חלק א"כ מה ת"ל במי נדה מים שהנדה טובלת בהם הוי אומר מ' סאה יעו"ש, (וכבר ביארתי בתשובתי הקודמת דדברי הגמ' תמוהים מאוד לכאורה ואין מובן כלל אופן הלימוד מאך דהא בכל מקום שדרשו חז"ל אכין ורקין למעט או אך חלק הלימוד הוא ע"י מה שמוציא מהענין חלק ומלמד עליו שאינו כמוהו וכאן אינו הוצאת איזה חלק ממנו אלא הוצאת כולו מהוראתו הפשוטה לתת לו הוראה אחרת. אולם באמת דברי הגמרא מזוקקים שבעתים דכיון דמצינו בפי' חוקת והיו ... למשמרת למי נדה גם ומזה מי הנדה דפירושו מי חטאת, והראב"ע פירש על משמרת למי נדה לשון רחוק כמו מנדיקס (ישעיהו סו, ה), ודהיינו לפי שהטמא הוא מרוחק ולפיכך נקראת האשה בימי טומאתה נדה והמים המיוחדים לטהר את הטמא דהיינו מי חטאת נקראים בשביל כך מי נדה (דהיינו מי טמא), ועד"ז פירש הראב"ע כי מי נדה לא זורק עליו טמא הוא דר"ל מי מקוה שהנדה טובלת בהם (וקרי להו מי נדה כי הם ג"כ מטהרים את הטמא המרוחק) שלא היתה זריקה ממי חטאת על המים (כמו והקרבתם על הלחם) ר"ל עם הטבילה (במי מקוה) טמא יהי עוד טומאתו בו, כי מי נדה דהיינו מי מקוה לבדם אינם מטהרים בטבילה אם לא נוסף עליהם ונצטרף להם גם מעשה הזריקה וההזאה באפר פרה. והשתא כיון שמצינו דשם מי נדה כולל שני דברים מי הזאה ומי טבילה שפיר קאמר הגמ' שומע אני שצריך הזאה ג' וז' ג"כ בכלים של נכרים שצוה הכתוב לטהר אותם אף כשאין עליהם טומאת מת דכתיב בהו במי נדה יתחטא ונצריך גביהו טבילה והזאה וע"ז קאמר ת"ל אך חלק והמיעוט אך בא להוציא מענין מי נדה חלק אחד ממנו שהוא הזאת מי חטאת והשאיר רק החלק האחר שהוא טבילה במ' סאה). אך אכתי יש להקשות מה ראית למעט מי חטאת ולרבות מי מקוה דילמא איפכא, אולם באמת מסתברא כיון דטבילת כלים הנקחים מן הנכרים אינו לטהרות ולקודש רק הטעם כדאי בירושלמי שילהי מס' ע"ז משום שיצאו מטומאת נכרים ונכנסו לקדושת ישראל ועיין ב"י יו"ד ר"ס ק"כ והוי כעין טבילת גר דג"כ אינו אלא טבילת חולין שיצא מטומאת נכרים ונכנס לקדושת ישראל, וגר פשיטא דא"צ הזאה לא הזאת דמים ולא הזאת אפר פרה כדילפינן בכריתות דף ט' ע"א מקרא ועיין תוס' יבמות דף מ"ז ע"ב ד"ה ואנן ותוס' מגילה דף כ' ע"א ד"ה ולא, ולכן סמכו קרא אמי נדה לבעלה דהוי נמי חולין ובעי טבילה ולא הזאה. ועיין יבמות דף מ"ז ע"ב במקום שהנדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין וכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ופירש"י במקום שנדה טובלת במ' סאה גר ועבד משוחרר טובלין ואף על פי שאין

טבילתן משום טומאה וטהרה כשאר טבילות, וחוצץ בגר וע"מ ובגדה לבעלה ואף על פי שאין טבילתן לענין מגע טהרות כשאר טבילות, עכ"ל ועיין תוס' שם ועיין בתשו' חתם סופר חיו"ד סי' קצ"ד. וכ"ז נחא וא"ש גבי טבילת כלים הנקחים מן הנכרים, אבל בקרא דפרשת פרה ומזה מי הנדה יכבס בגדיו, מי דחקם להתוס' ישנים ואיזה הכרח יש לנו לפרש על מי מקוה דלא שייכא להכא כלל, ומי סני לפרש כפשוטו כמו והיו למשמרת למי נדה דכתיבא בההוא ענינא. ובפרט דחסרון ב"ת השימוש גבי מי הנדה וצירי הזיין של ומזה מורים על הסמיכות כמ"ש לעיל. ודברי התוס' ישנים הנ"ל הם באמת תמוהים מאוד ומרפסן איגרי.

(ב) מ"ש רי"מ ליישב קושית התוס' יומא י"ד דמנ"ל למיעקר קרא ממשמעותי דמזה לאו מזה ממש אלא נושא ותירץ ע"פ דרכו דפירוש המקרא הוא ומזה דהיינו נושא שיעור הזייה במי הנדה דהיינו מים שהנדה טובלת בהם יכבס בגדיו. הנה מלבד מה שהארכתי לעיל בסתירת פירוש זה וממילא בהתרווע היסוד יפול הבנין, אך גם לפי דרך רי"מ לא הבינותי איך העלה מזור לקושית התוס' בזה, הן גם אם נאמר כי מלת ומזה היא נושא המאמר דהיינו שיעור הזאה ונושא המאמר שהוא מלת והנושא חסר במקרא ומלת מזה הוא סומך אל המלה נושא החסרה שהיא נסמכת אלי, הלא גם אז יתכן להיות שני סמוכים ומלת מזה שפירושה הזאה סמוכה למלות מי הנדה ור"ל נושא הזאת מי הנדה, ועיין בראב"ע סוף פ' תזריע שהביא שיש במקרא חמשה סמוכים.

ועי' בתוספי הרא"ש למס' נדה דף ט' שכתב ושמעתי דהמזה מי הנדה הוא כמו הזיית מי הנדה כלומר יש בהזיית מי הנדה טומאה ואיכא לאוקמי בנוגע ובנושא כדכתיב וישב יורם [המלך] להתרפא ביוזרעאל מן המפכים אשר יכח: ארמים (מלכים ב, ח, כט) וכמו דאת אמר וכו' יעו"ש כי סוף דבריו נפלו בהם שבושים וט"ס. ולפי"ז לא עקרו רבותינו את המקרא מפשוטו דכתיב שהמזה טמא דפירוש מזה בכאן אינו שם הפועל על משקל מכה איש ומת (שמות כא, יב) רק על משקל מכה רבה (במדבר יא, לג ועוד) דהוא שם הפעולה ואף דהכ"ף של מכה הוא בקמץ וכאן הוא בצירי כמו בשם הפועל (הנסמך) הנה מצינו כן מן המפכים אצל יורם דהוא כמו המכות.

(ג) ועוד י"ל בישוב הקושיא דאיך עקרו רבותינו את המקרא מפשוטו דהתורה אמרה בפירוש כי המזה טמא והם אמרו שהמזה טהור. דהא הרמב"ם כתב פט"ו מה' פרה אדומה ה"א דנוגע ונושא מי חטאת דטמא הוא בנוגע ונושא שלא לצורך הזאה דוקא יעו"ש וגם בתוס' נדה דף ט' ע"א בסוף העמוד כתבו ונוגע ונושא דטמא היינו בחנם אבל כדי להזות על הטמא לא ע"ש (ואף דבתוס' פסחים דף ס"ט ע"א ד"ה שמא נראה סתירה לזה דבגמ' קרי להעברה ברה"ר מבשרי מצוה ומשמע דהוא לצורך הזאה אך בלא"ה קושית התוס' שם בפסחים דף ס"ט/ תמוה ונסתר מדברי הירושלמי שהביאו התוס' זבחים דף ק"ה ותו"י יומא דף ב' דאין מי חטאת מטמאין דבר לחזור ולהתטמא ממנו ע"ש ואכ"מ). והשתא א"ש דהא באמת כל מזה הוא נושא ומטלטל ומסיע¹⁰ /ומסיט/ את המים בשעת הזאה אף דאינו נוגע בידו, רק בהזאה לצורך לא נטמא, ולהכי לא כתיב קרא דמזה יכבס בגדיו בתר קרא דוהזה תטהר על הטמא ... וכבס בגדיו ... וטהר בערב הו"ל לכתוב מיד ומזה מי הנדה יכבס בגדיו, ומדאפסקי קרא ואיש אשר יטמא ולא יתחטא וכו' ויהיזה להם לחקת עולם ובתר הכי כתב ומזה מי הנדה יכבס בגדיו והנוגע במי הנדה

¹⁰ א"ה הצעת ההגהה כאן אינה נראית נכונה. המחבר ז"ל מדבר על טלטול באופנים שונים, כי היסט הוא בכלל משא.

יטמא עד הערב בע"כ דהשתא לא מיירי עוד מן המזה האמור למעלה בקרא והזה הטהור על הטמא, רק במזה או נוגע שלא לצורך הזאה, ונוגע טמא משום נוגע, ומזה משום דהוי נושא ומסיט בשעת הזאתו, וא"כ גם פשוטו של מקרא הוא אמת דמזה טמא וטעון כבוס בגדים משום משא מי חטאת והיינו שלא לצורך (שאינו מזה על אדם טמא לטהרו רק על אדם טהור או דבר אחר שאינו מקבל טומאה), והא דאמרו רבותינו דמזה טהור היינו לצורך הזאה לטהר את הטמא, ומדאפקי רחמנא לנושא בלשון מזה ולא כתיב נושא בא להורות דנושא צריך שיעור הזאה ולכך טמא המזה דהוי נושא בשעת הזאתו שיעור הראוי להזאה. ועד"ז יש ליישב ג"כ קושית התוס' נדה מ"ב ע"ב סוף ד"ה מה יעו"ש דהא באמת אוכל הוא ג"כ נושא.

(ד) מ"ש ר"מ ליישב קושית התו"י בשם ר' אלחנן ביומא י"ד ע"א מנ"ל לר"ח דמתני' דלא כר"ע דילמא סובר תנא דידן דלית כאן הזייה כל ז' ור"מ המתיק הקושיא דנוכל לומר דסגי להזות בג' וז' והא דתני זורק כל ז' ימים לאו דוקא כמו דמזין כל ז' לאו דוקא כדאמרינן לבר משבת (וגם לבר מרביעי), בזה יפה כיון וכן כונת התו"י באמת. אולם מ"ש ליישב זה עפ"ד התוס' יומא דף ד' סוף ע"א דגם ר"ע סובר כר"י דיליף ממלואים, וא"כ לדידן ה"י הזאה כל ז' כדא"ל ר"י לר"ל וכמו במלואים, ור"ל דייק ממתני' דלא קתני מפרישין רק מתקנין דהפרשה לא מעכבא ולא ילפינן ממלואים, א"כ ממ"נ לא אתיא מתני' כר"ע, בזה אין דבריו עולים יפה דאכתי קשה מנ"ל לרב חסדא לדייק דמתני' סברא דטהור שנפל עליו הזאה לא נטמא דלא כר"ע, דאדרבא מדקתני רישא מתקנין ולא מפרישין ש"מ דלא ילפינן ממלואים וא"כ א"צ הזאה כל ז' רק בשלישי ושביעי ושפיר יכול לעבוד עבודה חמשה ימים שאין מזין עליו, ואי משום דר"ע סבר כר"י דיליף ממלואים אטו משום דבחדא מילתא סבירא למתני' דלא כר"ע נידוק בכל מילתא דאין הלכה כר"ע ואפשר בהא דטהור שנפל עליו הזאה הלכה כר"ע. ובפרט דאביי פליג על ר"ח ומשני אפי' תימא ר"ע דמדו עלי' סמוך לשקיעת החמה ולא חש למאי דרישא דמתקנין לא אתיא במילתא אחריתא כר"ע. ובפשיטות יש ליישב קושית רבינו אלחנן כיון דר"מ ס"ל בברייתא דיומא ח' והוא ת"ק דפרה פ"ג מ"א דמזין עליו כל ז' וסתם מתניתין ר"מ בכולי תלמודא א"כ מוכח דלא כר"ע.

ומ"ש ר"מ על תמיהת המל"מ בהלכות פרה אדומה פ"ב ה"ב מ"ט פסק הרמב"ם כר"ל נגד ר"י

[א"ה: לשם השלמות יובא כאן לשון המשנה למלך על דברי הרמב"ם שם. לשון הרמב"ם: שבעת ימים קודם שריפת הפרה מפרישין כהן השורף אותה מביתו, כשם שמפרישין כוהן גדול לעבודת יום הכפורים, ודבר זה קבלה ממושה רבינו, וכן מפרישין אותו מאשתו שמא תמצא נדה ויהיה טמא שבעת ימים.]

משנה למלך: זכ"כ בפ"א מחלכות עבודת יום הכפורים דין ג' ואני תמיה דבפ"ק דיומא עלה¹¹ ג' אמרינן כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מתני' חדא ריש לקיש מתני' תרתי ר"י מתני' חדא לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר (ויקרא ת, לד) אלו מעשה יום הכפורים כו' ופריך והא תנן שבעת ימים קודם יוה"כ ושבעת ימים קודם שריפת הפרה! מעלה בעלמא היא ע"כ. הרי דלר"י הפרשה דיום הכפורים הוא דוקא מן התורה אבל הפרשה דשריפת הפרה הוא דרבנן משום מעלה בעלמא וא"כ היכי שבק ר"י ופסק כר"ל דס"ל דתרווייהו מן התורה. ועוד יגדל חתימה כפי מה שכתבו התוס' שם דרבנן פליגי עליה דרבי ישמעאל ורבי יוחנן ס"ל כרבנן דפשיטא דהלכה כרבנן וזכר"י דס"ל כוותייהו. שוב ראיתי לחר"י קורקוס ז"ל שעמד על זה ותירץ

¹¹ מה שנקרא אצלנו 'דף' נקרא בלשוננו 'עלה'. בגליון ויקהל פקודי עה הובא שימוש לשון זו בבית-יוסף.

שהר"ם היה גורם בבירייתא דסייעתיה דר"י כגירסתנו לעשות אלו מעשה פרה ולא ידעתי
היאך יתיישב גירסא זו דהיכי פליג רבי יוחנן עליה דברייתא ואם נאמר דס"ל דההיא רבי
ישמעאל היא ואיהו דאמר כרבנן א"כ הדרא קושיין לדוכתה דאמאי פסק רבינו כרבי
ישמעאל וצ"ע: ע"כ המשנה למלך]

די"ל כיון דר"ל הקשה לר"י מדתני מתקנין ולא מפרישין ולא השיב לו ר"י מידי שמע
מינה אודויי אודי לי, זה אינו ראי' דכן כתבו התוס' בכמה דוכתי גבי הא דשתיק רב
דלא חש להשיב, וי"ל דלא קשיא מזה על ר"י דהא ביומא ה' ע"א ילפינן מקרא וְכָפַר
הַכֶּהֱן (ויקרא יד, לא) דאפי' נתרבה¹² יום אחד ונמשח שבעה נתרבה ז' ונמשח יום א' סגי ולא
בעינן רבוי שבעה ימים ומבואר בספרא פ' והכהן הגדול בפ' אמור ופסק כן הרמב"ם ה'
כלי המקדש פ"ד ה"ג דאפי' נתרבה יום א' ונמשח יום א' סגי ובע"כ דברייתא דיומא
לאו דוקא נקיט, וא"כ ממילא ש"מ דלא בעינן הפרשה ז' ימים ושפיר י"ל דילפינן
ממלואים רק דשאני גבי הפרשה דגלי קרא וכפר הכהן דלא מעכבא. ובירושלמי ריש
יומא מביא תירוץ אחר על קושית ר"ל מהא דלא תני מפרישין.
ויש לי בענינים אלו עוד הערות וחדושים הרבה אך אין הפנאי מספיק לי ולקצר אני
צריך.

והנני ידידו דו"ש באהבה משלם ראטה

כא א וישמע הכנעני מלך-ערד

רש"י: יושב הנגב - זה עמלק, שנאמר: "עמלק יושב בארץ הנגב (במדבר יג, כט)" (ראה תנח' חקת
יח)

ראב"ע: וישמע הכנעני מלך ערד - אמרו הקדמונים (ראה ר"ה ג, א) שהוא סיחון; ונקרא
הכנעני, כי כל אמורי - כנעני. ורבים אמרו כי זאת הפרשה - יהושע כתבה, והראיה: "מלך
ערד אחד" (יהושע יב, ד), ומצאו שבני יהודה קראו שם המקום חרמה (ראה שו"א, יז). ולא
אמרו כלום, כי אותו מקום יקרא בתחלה צפת (ראה שם), וזה מלך ערד (ראה להלן, ג).
והאמת שהם שני מקומות, ורבים במקרא כמוהם. ומלך ערד על פשוטו הוא מעבר לירדן
מזרחה. ונסמכה זאת הפרשה למות אהרן, כי הכתוב ספר מה שאירע בהר ההר קודם
נסעם משם (ראה במ' כ, כב); והעד: וישמע הכנעני מלך ערד, ואחריו "ויסעו מחר ההר"
(להלן, ד). ואם תבקש מה שמע, הנה הוא מפורש: כי בא ישראל דרך האתרים. יש אומרים
(ראה רשב"ם) כי האל"ף נוסף, והטעם: התרים את הארץ (במ' יד, ו). וכן אל"ף "אזורעך" (יר'
לב, כא).

הרב משולם ראטה בספרו מבשר עזרא מפנה לתוספות בעבודה זרה ולדברי ראב"ע שהובאו
כאן.

תוס' ר"ה ג' ע"א ד"ה ערד שמו, ופשטא דקרא ערד שם המדינה או שם עירו.

ע"י ראב"ע, עה"פ וישמע הכנעני מלך ערד.

תוספות מסכת ראש השנה ג א על דברי התלמוד: הוא ערד הוא סיחון:

וישמע הכנעני מלך ערד - במדרש אמרינן דהיינו עמלק כמו שישד הפייט בפזמון של
פרשת זכור פסות ולשון שנה היות פמלק ערד אבל מ"מ דייק שפיר דהוה סיחון קיים

¹² רש"י מסכת יומא דף ה עמוד א שישמש כהן גדול שצעה ימים רלופים כשממנין אותו ככהונה גדולה, וילכץ שמונה
בגדים בשעת עבודה, וריבוי - לשון מרבה, מרובה בגדים, שהוא משמש בשמונה וההדיוט צלרבעה.

מדשינה עמלק עצמו לבוא כדמותו ונראה דמהווא דמסעי קא דריש דאי מהווא דחקת הא מפרש דשמע פי בא ישראל דרך האתרים ורש"י לא דק בפ' חומש. יש להתפלא על דברי התוספות. הלוא רש"י בפירוש התורה מסתמך על מדרש תנחומא המובאים בתחילת דברי התוספות, ומה לנו אם בתלמוד מתפרש על סיחון. ומה שמפרש בעל התוספות שאמנם עמלק בא, אלא שהתלמוד מתכוון רק להוכיח "דהוה סיחון קיים", הרי מסתבר יותר שלדעת התלמוד הבבלי לא היה שם עמלק אלא סיחון. גם טענתם שדיוק דברי התלמוד הם מפרשת מסעי (במדבר לג מ) וישמע הכנעני מלך ערד והוא ישיב בגב בארץ כנען בבא בני ישראל: הלוא גם שם כתוב בבא בני ישראל: ולא שמת אהרון. ולשון המדרש שהתוס' מפנה אליו הוא מפרשת חוקת. ולסיכום הדבר אינני יודע במה רש"י לא דק.

כא כח ער מואב שם מקום סמוך, כמו "מבית לחם יהודה" (שופטים יז, ז ועוד) הרב משולם ראטה ז"ל מפנה בספרו מבשר עזרא לדברי ראב"ע כאן, ולנושא יידוע שמות עצם פרטיים.

לענין ה"א הידיעה בשמות מקום ע"י א"ע פ' חוקת כ"א כ"ח ער מואב ובמכלול מ"ג ב' ונת"ע ח"צ לענין הלוי. לשון המכלול לרד"ק

וכן לא תבוא היא

הידיעה על שם הארץ לפי שהשם הוא הידיעה, ואין צריך ידיעה אחרת לא תאמר האברהם היצחק, ומה שאמר אמר הקהלת, הוא שם התואר לנפש שלמה המאספת התכמות, וכן לא יבואו עמו אותיות הבני מזה הפעם לא תאמר אברהמי יצחקי וכן לא יאמר מהם בלשון רבים אברהמים יצחקים והא ארונה היבוי (ס"ג נד) שהוא בזה אפסר שהוא שם התארושבת המצוה הוא שם היחוס כש היבוי וכן ארץ הפגז (יח' לח) וכן קרית הארבע (ממ' יח). הוא שם היחוס, או הוא שם ודנאר לענק גדול, לפי שהוא היה אדם גדול בענקים, והיו ארבעה הוא שלשת בניו, ועל שם היחוס תבוא

הבטים לשוניים תהלים טז

דקדוקי קריאה תהלים טז

תהלים טז:

א שְׁמִרְנִי: השי"ן בקמץ רחב, והמ"ם בשוא נע. עיין בפנים הגיליון

ד עֲצָבוֹתַי: הצד"י דגושה ובשווא נע מְהֵרוּ: במלעיל

ה מְנַת- הנו"ן בקמץ למרות הסמיכות

ו נִפְלְאוֹ-לִי: העמדה קלה בנו"ן מפני הגעיה. שְׁפָרָה: השי"ן בקמץ רחב והפ"א אחריה בשווא נע

טז א מִכְתָּם לְדָוִד שְׁמֵרָנִי אֶל כִּי־חֲסִיתִי בָּךְ:

הקדמת ר' מנחם המאירי למזמור: וענין המזמור הוא הודאתו לאל יתעלה על הטובות אשר גמלהו, ושהוא דבק בעבודתו ומרחיק שאר העבודות כלם. הקדמת הרב מלבי"ם: מדבר נגד עובדי האלילים אשר היו בזמנו, ומודיע ההבדל בין העובד ה' והשומר תורתו, ובין ההולכים אחרי ההבל ויהבלו ויודה על חלקו שהבדילהו מן הטועים.

מִכְתָּם מילה זו מופיעה בתהלים שש פעמים בכותרת המזמור. ספק אם אנו יכולים לעמוד על משמעות המילה. רש"י: רבותינו אמרו (סוטה י, ב): **לְדָוִד** שהיה 'מך' ותס', שהיתה 'מכתו' תמה', שנוכל מהול; ואין שיטת המקרא נופלת על המדרש כאן. יש מזמור שנאמר בו "לְדָוִד מִכְתָּם" (תה' נו, א); סס יש לפרש: שיר זה לדוד, שהיה 'מך' ותס'; אבל כאן נאמר: **מִכְתָּם לְדָוִד**, אין לפרש כן. ואומר אני, אחד מן שמות מיני נעימות הזמר הוא, וחלוק נעימות השיר. נדבר אחר: **מִכְתָּם לְדָוִד** - לשון עטרה, כמו "כתם" (שה"ש ה, יא); שמענו: דבר זה היה רגיל לומר דוד: שמרני אל כי חסיתי בך, והיה לו כעטרה, שנאמר "ח' כענה רצון תעטרנו" (תה' ה, יג).

ראב"ע: מזמור נכבד, כמו "כְּתָם פֶּזֶז" (שה"ש ה, יא); או נועם פיוט שתחלתו **מִכְתָּם**.

רד"ק: - כבר כתבנו במזמור 'בִּקְרָאֵי עֲנִי' (תה' ד, א) טעם **מִכְתָּם**.

וכך כתב שם: והיו הכלים נחלקים על גנינות ידועות אצלם ... ויש מהם שנקרא מכתם. המאירי: כבר פירשנו (תה' ג, א) שהוא שם אחד מכלי הנגון, ויראה שנגונו בקול נמוך. וענין השם - שקולו 'מך' ותס', רוצה לומר: שלם בעריבותו. ויש מפרשים אותו (ראה רש"י וראב"ע): מזמור נכבד ומעוטר, מלשון "כתם פֶּזֶז" (שה"ש ה, יא).

רד"ק: אתה אל ויכול, לפיכך אני קורא אליך שתשמרני, **כי בך חסיתי** - לא בזולתך. הרב מלבי"ם: **שמרני**, תחלה מבקש מה' ישמרהו האל לבדו, **כי אינו חוסה בדבר זולתו מכוחות העליונים, רק כי חסיתי בך**.

שְׁמֵרָנִי כך מועתקת מילה זו מכ"י לנינגראד (כא"צ לא הגיע אלינו במזמור זה). מבחינה דקדוקית שְׁמֵרָנִי במשמע שמור אותי אינו צריך לגעיא בשי"ן. בשלושת המקומות האחרים תהלים יז, ח: תהלים קמ, ה: תהלים קמא, ט: אין געיא בשי"ן. ברור אם כן שיש כאן העמדה, ולכן לפי הקדמונים קמץ זה נדון כקמץ רחב. וכבר הוסבר שלפעמים בשירה הטעמים והניקוד מצביעים על קריאה איטית בביטוי כל הברה וכל חצי הברה. ולשיטת הניקוד המבחינה בין קמץ רחב לחטוף (גדול לקטן) אין קמץ חטוף בהברה פתוחה¹³.

מכתב מאלהוא שנון: יען כי אתה מתקרב למזמור טז, העבתי לכתוב לך על התיבה שמרני

ראה ייבין (כתר אר"ץ ניקודו וטעמיו עמוד 251–252) שעם הוא פורס את משנתו באריכות על כך שהמסרנים לא הבדילו בין ק"ק וק"ג. ולכן הגעיא אינה הופכת את הקמץ לק"ג.

¹³ גם אין טעם לדון כאן במשמעות כמה מהמדקקים הראשונים ששווא אחרי תנועה גדולה הוא נח. גם אם זה נכון - מערכת הניקוד של עשר תנועות, והתנהגות שני מיני הקמץ והחירק והשורק והקיבוץ בקשר לדגש ותשלום דגש וכד', מראים שכאן הוחלף הקמץ החטוף (וכל שום וחניכה דאית ליה) ברחב (וכל שום וחניכה דאית ליה).

והוסיף על הענין הזה מיכאל פרלמן בחוברת כללי טעמי אמ"ת חלק א' – הוא מזכיר את ברויאר (ע' 325) ואת עמוס חכם (הערה 2 בדעת מקרא) – שמרני על משקל זכרני (שמשון שופטים טז, כח), והקמץ מעיקרו ק"ק, ובמקצת ספרים עתיקים נמצא חטף קמץ תחת השין לסמן שיש להגות ק"ק, אל שעל פי המסורה יש געיא. וגעיא כזאת מצויה באמ"ת בייחוד לפני צירוף של מ"ם שוואית ורי"ש. כמו אִמְרוֹת ה' (תהלים יב, ז'), כְּמִרְיִי יוֹם (איוב ג, ה).

ומעיקרה לא באה הגעיא לשנות את הגיית הקמץ, לפי שבמבטא המקורי של בעלי הניקוד והטעמים לא היה הבדל. אבל לפי המבטא הספרדי יש כאן זרות, שתבוא געיא, המורה על הארכת התנועה, בק"ק המכונה "תנועה קצרה". ומשום כך כתב הרד"ק שהוא קמץ רחב. וכן הוגים הספרדים. אמנם המדקדקים שדברנו אין דעתם נוחה מכך. אך יש להם על מי שיסמוכו. נקיצור דברי עמוס חכם שלי א"ש]

בברכת התורה, שבוע טוב

אליהוא

מנחת שי: השי"ן מעמדת בגעיא וקריאתה בקמץ רחב תמורת קמץ חטוף כן הוא בספרים כ"י מדויקים וכ"כ רד"ק בפ"י ובמכלול דף י"ח ובדף רי"ו בשרשים. וכמוהו שמרה נפשי כי חסיד אני. במזמור פ"ו עיין מ"ש שם:

מנחת שי תהלים פו ב: בספר קדמון כ"י הנקרא לשון למודים שמכונן לר' שלמה ירחי מציאתי כתוב לשון זה בכלל הקמץ חטוף אם תרצה לדעת איזהו השוא שאמר קמץ שהוא נח ראה אם תשחית כוונת המלה אם לא כמו במלת שְׁמֶרָה-זאת לעולם (ד"ה א כט יח) שהוא צווי אז השוא שהוא נח שאם תקראנו בקמץ רחב יהיה פועל עבר והוא הפך כוונת הפסוק. ועל זה נפל הספק במלת קָרַתוּ יַעֲרָה (ירמיה מו כג). כי יפלו בה שני פירושים אם צווי אם פעל עבר עכ"ל.

נראה מדבריו דהדין נמי דכוותיה בקמץ חטף ומציאתי מסרה קדמוניו מסייעא ליה וזו היא כל קריא שמרה קמץ [=כל המקרא שמרה קמץ רחב] בר מן א' חטף [לבד אחד קמץ חטוף] שמרה זאת לעולם; וכל תילים דכוותיה חטף בר מן א' [וכל תהלים כמוהו חטוף לבד אחד] שְׁמֶרָה נְפִשִׁי יַעֲרִיךְ [אינו צווי אלא פועל עבר, ולכן אין ספק שהוא קמץ רחב]; וכל קריאה דכוותיה בר מן א' שמרה זאת לעולם [כאן מסורה אחרת המדברת על ספרי המקרא חוץ מתהלים שבהם שְׁמֶרָה פועל עבר מלבד הדוגמה הנזכרת בדברי הימים] וזל"ן תרתי מסראתא חד אורתא אית להו אלא דמחלפי בגירסתהון ומתרוויחו שמעינן [ושתי המסורות האלה יש להם מקום אחד, אלא שמתחלפים בגרסתם ומשנים אנו שומעים] דקריאת שמרה נפשי בקמץ חטף כמו שְׁמֶרָה נְפִשִׁי וְהַצִּילֵנִי סימן כ"ה. שִׁיתָה ה' שְׁמֶרָה לְפִי ס' קמ"א.

אבל דעת רד"ק אינו כן שחרי כתב בפ"י על שמרה נפשי שהשי"ן נקרא בקמץ רחב וגעיא עם הקמץ להורות כי כן נקרא ולא בקמץ חטף והוא צווי כמו שמרה זאת לעולם; זְכָרָה לִי אֱלֹהֵי לְטוֹבָה (סוף עזרא [נחמיה]) שחם חטופים כמשפט אבל זה נמשך בשי"ן בטעם להאריך גועם הנגון. וכן שמרני אל כי חסיתי בך סימן טז א. וכן כתוב במכלול דף י"ח ודף רי"ו ובשרשים שרש שמר. עוד כתב בישעיה סימן ל"ח ובשרשים שרש עשק על עֲשָׂקָה-לִי עֲרַבְנִי שלפי דעתו הוא צווי ואע"פ שאינו חטוף הנה כמוהו שמרה נפשי כי חסיד אני ונסחאותינו הם כדעת רד"ק במאריך זל"דעת יש אומרים שהביא הראב"ע קריאתו גם כן בקמץ רחב כי הוא פועל עבר. ועיין מה שכתב החכם לונזאנו בפרק הליכות שוא שהדפוס בסוף ספר עבודת מקדש. ומה שכתבתי גם אני בסוף מאמר המאריך:

ב אִמְרַתְּ לֵה' אֲדֹנָי אֶתָּה לְמִי פִנָּה הַמְשׁוֹרֵר? תִּרְגֹּם: מִלִּילָת אֶת נַפְשִׁי. הוּא פִנָּה לְנַפְשׁוֹ.
אִמְרַתְּ צוּרָה שֶׁל עֵבֶר. לְרֹאב"ע וְרַד"ק אִמְנָם מִתְפַּרֵּשׁ עַד כֵּן אִמְרַתְּ לֵה'.
רש"י: לְכַנְסַת יִסְרָאֵל אִמֵּר דּוּד: יֵשׁ עֲלֶיךָ לֹמֵר לֵה': אֲדֹנָי אֶתָּה, וְיִדְךָ עַל הַעֲלִיוֹנָה לְכָל הַבָּא עָלָי.
לפי רש"י אין כאן זמן עבר, וכן פירש גם ר' ישעי' מטרנאי: כמו "נָתַתִּי כֶסֶף תְּשֻׁדָּה (בראשית כג, ג)" - כלומר: תאמרי, נפשי.

ראב"ע: אומר לנפשו: כבר הודית כי השם הוא אדונייך ואת חייבת לעובדו, ואם [=אפילו] לא ייטיב לך; על דרך "אל תהיו כעבדים..." (משנה אבות א, ג). ויאמר רבי שלמה הספרדי (בן גבירול) בתפילותיו: הנה לך [למען הקב"ה] לא לי [למעני] עֲמָדִי לִפְנֵיךָ, וְלִשְׁם כְּבוֹדְךָ לֹא לְשִׁכְרִי פְעוּלָתִי.

אמר רבי משה: טובתי איננו חיוב עליך, כי אינני ראוי לכך כמו הקדושים אשר בארץ חמה. רד"ק (מתקשר לפסוק הבא כעין הפירוש של ר"מ הכהן במובא בראב"ע): אמרת לה' אדוני אתה - כנגד נפשו ידבר; ואומר: אמרת והודית לה', כי הוא אדונייך; וכן הדין עליך, ותאמרי לו גם כן: טובתי כל עליך - פירשו בו (ראה רש"י וראב"ע): הטובה שאתה עושה לי אינו מוטל עליך לעשות, כי אינני כדאי, אלא הכל הוא חסד מאתך. ואדני אבי ז"ל פירש: הטובה שאני עושה אינה עליך, כלומר: אינה מגעת עדיך, כי לא יסכן ולא יועיל לך, אלא לקדושים אשר בארץ; ובא על דרך "לְאִישׁ כְּמוֹךָ רִשְׁעָךָ וְלִבְּנֵי אָדָם עֲדֻקְתָּךְ"¹⁴ (איוב לה, ח). ולא הבתי אותך אני אוהב אותם שהם קדושים, ואני מטיב להם.

הרב מלבי"ם: עתה ידבר בנוכח אל אומה העובדת אלהים אחרים וחושבת למצוא מחסה באליליהם, והיה דעת בעלי הצאבא¹⁵ עובדי עצבים, שה' הוא עלות העלות והוא הסבה הראשונה לכל נמצא וקרו ליה אלהא דאלהיא, אבל חשבו שמאתו לא תצא ההשגחה וההנהגה בעולם התחתון לא טוב ולא רע, רק על זה ממונים אליליהם אשר יחדו מקומות לשכנם על ההרים הרמים ועל מקומות ידועים, והיו אומרים שהם ממונים על כל מיני הטובות והרעות הבאים לעולם כל אחד על דבר מיוחד, על החיים על החן על העושר וכדומה, על זה אמר: אֶתְּ הָאוֹמָה הָעוֹבֶדֶת לְאִילִים, אמרת לה' לאמר, אני יודע כי אלהי אתה ר"ל שאתה אלהא דאלהיא והסבה הראשונה לכל, אבל טובתי כל עליך, הטובות הבאות לי אינם מושפעות מאתך ולא עליך העבודה הזאת להשפיע לי טובות.

ג לְקָדוֹשִׁים אֲשֶׁר-בְּאַרְצֵי הַמָּה וְאֲדִירֵי כָל-חִפְצֵי-בָם: רש"י: כְּצִיל הַקְדוּשִׁים אֲשֶׁר חֲמָה קְבוּרִים בְּאַרְץ, אֲשֶׁר הִתְהַלְכוּ לִפְנֵיךָ בְּחַמַּת (ראה שו"ט טז, ב). ואדירי כל חפצי בם - הם האדירים, אֲשֶׁר כָּל חַפְצֵי וְכָל כְּרִכֵּי נַעֲשִׂים כְּצִילָם.

ראב"ע (מתקשר לפסוק הקודם): ולפי דעתי, שהוא מבקש רחמים מהשם שייטיב לקדושים אשר בארץ; והעדר לומר אשר בארץ, כי הקדושים הם המלאכים, כמו "וכל (בנוסחנו: כל) קדושים עמך" (זכ' יד, ה). והרבה עצבון לאשר לא יעבדוך רק יעבדו אחרים, על כן "ירבו עצבותם" (להלן, ד). לקדושים - והנה טובתי כל עליך, רק תתן הטוב לקדושים ואדירי ארץ אשר כל חפצי בם; ופירושו: כל רצוני להיות כמוהם. והמפרש לקדושים על האבות (ראה רש"י), איננו מטעם המזמור.

רד"ק (המשך דבריו מלעיל): ואדירי כל חפצי בם - לאותם שהם אדירי כל בני אדם וטובים מהם, וחפצי בהם להיטיב להם, בעבור שהם שומרים ועושים מצותך; ומפני זה קראם 'קדושים' ואדירים. ומלת כל, אע"פ שהיא סמוכה במקף עם מלת חפצי, טעמה עם אדירי.

¹⁴ אליהוא אומר לאיוב שאין הוא גומל טוב או לקב"ה בצדקתו או ברשעו, אלא רק לעצמו.

¹⁵ שם של אומה מזוכרת בכתבי הרמב"ם בעלי אמונה הכופרת בהשגחה.

ולפידוש הראשון יפרשו לקדושים כן: אינני ראוי לטובתך, אלא לקדושים היא ראויה טובתך. ולפי דעתי, כי טעם לקדושים דבק עם "אמרת לה" (לעיל, ב), כלומר: אחר שתאמרי לאל כי הוא אדניך, תאמרי גם כן לקדושים אשר בארץ המה, שתכנעי לפניהם גם כן, ותני להם מעלה עליך ותלמדי מעשיהם; והכל לתכלית שתלמדי אהבת האל. ועל הדרך הזה אמרו רבותינו ז"ל (פסחים כב, ב): "את ה' אלהיך תירא" (דב' ו, יג) - לרבות תלמידי חכמים. ואמר: אשר בארץ המה, כלומר: הקדושים שתמצאי בדורך, לך בעקבותיהם ותלמדי ממעשיהם.

ואדירי - איננו סמוך לפי דעתי, כי ימצאו כמוהו, כמו "חלונִי שקפים" (מלכים א, ו, ד); "נטעי נעמנים" (ישעיהו יז, ט) [מתפרשים: חלונים¹⁶ שקופים; נטעים נעמנים]; והדומים להם. ופירוש 'קדושים' ו'אדירים' שכל חפצי ורצוני בהם - לאהבה אותם וללכת בדרכיהם.

ד ירבו עַצְבוֹתֶם אַחֲרֵי מִהְרֵי בַל־אֶסְיֵךְ נִסְפִיתֶם מִדָּם וּבַל־אֲשֵׁא אֶת־שְׁמוֹתֶם עַל־שִׁפְתֵי:

יִרְבּוּ עַצְבוֹתֶם "עצבים" בכל מקום הוא כינוי לאילים. לכן הפסוק מתפרש כמעבר לגנות את עובדי האילים בהשוואה לקדושים.

רש"י: כל זה אמרי לה' ירבו עצבותם של כופרים בך המהירים וחרידים לעבודה זרה, אחר, ל"א מִהְרֵי לֶשׁוֹן מוֹהֵר דוֹאִירֵנִיט בלעז:

אַחֲרֵי מִהְרֵי השורש מה.ר בבניין קל מופיע גם בפרשת משפטים שמות כב טו: מִהְרֵי יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה: אבל לא במשמע של מהירות אלא של מִהְרֵי (בראשית לד, יב: שמות כב, טז: שמואל א, יח, כה), ולכן יש מפרשים גם כאן מלשון מקריבי מוהר לאליל.

ראב"ע: והוא מגזרת "מהר ימהרנה" (שמי' כב, טו): אשר יתקשרו אל עם אחר.

רד"ק: זה לבדו מבנין ה'קל' מענין 'מהרה'; ואפשר שיהיה מענין "מהר ומתן" (בר' לד, יב), כמו "מהר ימהרנה לו לאשה" (שמי' כב, טו). או פירוש אחר מהר - אמר: אני אהיה דבק בקדושים ובאדירים (ראה לעיל, ג), וירבו עצבות הממהרים אל אנשים זולתם, ללכת בדרכים אחרים שאינם דרכי ה'; וזה הוא הנכון.

בַּל־אֶסְיֵךְ נִסְפִיתֶם מִדָּם רש"י: אני לא אהיה כמותם לזרוק דם לעבודה זרה ולא אשא שם עבודה זרה על שפתי:

ר' אדונים (דונש) הלוי בן-לברט מביא את פירוש רב סעדיה גאון ודוחה אותו

18 ואמר בפחרון וכל (אסוך נסכיהם מדם (Ps 16, 4) כמות דיים

כדכ' הלא (י' יגנבו דיים (Ob. 5) וכאשר צרף מדיים מדם ראוי לצרף

מחיים מחם ולצרף מאיים מאם (י' ומשים משם ומעיים מעם:

ראב"ע בספרו שפת יתר בא להגן על רס"ג, אבל אינו מסכים עמו.

יִן) נִסְפִיתֶם מִדָּם (תהלים ט"ו), אמר הנאון שהוא מגזרת

היתה דים, כי יאמר מן חיים חם, ומן ציים צם, והאמת שפי'

דם, כמו כי הדם הוא הנפש, רק טעה במשקלו, כי מלת דים

קמין, והם' מן רבים שאינם גמצאים, ומ' חיים לשון רבים,

והיא בחיר"ק.

פירוש רס"ג עצמו אינו מובן, יתכן שהוא מפרש שאין כאן מעבר להקיע את הרשעים אלא ממשיך בהערצתו את הקדושים, שאינו יכול לצאת חובת הקרבנות "דיים"; או שאת המילה

¹⁶ במקרא צורת הריבוי חלונים מצויה יותר מהצורה חלונות, בדורנו אם בעקבות לשון המשנה, או מסיבה אחרת נקוטה צורת הריבוי חלונות.

ד'ם' הוא מפרש שבשורשו היה דיים, אלא שנתקצר. עדיין מ"ם השימוש נראית מיותרת. מכל מקום לרס"ג מתפרש מְדִים=מְדִים, ועל זה מעיר דונש שאם כן – כל מילה המסתיימת במ"ם סתומה נוכל להקדים לה יו"ד קמוצה.

ראב"ע אינו דוחה רעיון זה לגמרי, הוא רק טוען ש"ד-דִים" אינו דומה ל"ח-חיים", כאן הדלי"ת בקמץ, ולכן במילה 'דִים' המ"ם מתפרשת מ"ם רבים כלומר ה'דִי' שלהם; אבל ב'חיים' המ"ם אינו של רבים אלא מילה על משקל רבים (כמו למשל נְעוּרִים).

ראב"ע: אני לא אסיר נסכיהם שהם מעורבים בדם זבחיהם ואפילו שמותם לא אזכירם בפ"י:

רד"ק: חלילה לי שאסיר נסכיהם שהם מדם, על דרך וְהִבְאֵתָם גְּזוּל (מלאכי א, יג). כלומר, נסכיהם אינם יין אלא דם, כי העולה והנסכים עם מעשים רעים לא יועילו ולא יצילו, אבל ירעו, כמו שאמר: זָבַח רָשָׁעִים תִּזְעַבָּה (משלי כא, כז). ובל אשא את שמותם על שפתי, ואפילו שמות האנשים האלה לא אעלה על שפתי:

ה יי מְנַת־חֲלָקִי וְכֹסֶי אֶתָּה תוֹמִיךְ גּוֹרְלִי:

מְנַת־חֲלָקִי וְכֹסֶי רש"י: כל טובתי הימנו, לשון אחר וְכֹסֶי וחשבונותי כמו תְּכַסּוּ עַל הַשָּׁחַ (שמות יב, ד) וכן חֲזְרוּ מִנַּחֶם:

ראב"ע: כמו חלקי מגזרת תְּכַסּוּ עַל הַשָּׁחַ (שמות יב, ד) וכמוהו לעיל מְנַת כּוֹסֶם (תהלים יא, ו) ולהיותו משקה כמו כּוֹסֵי רְוִיחָה (תהלים כג, ה) איננו נכון.

רד"ק: אין לי חלק אחר זולתו, כמו אלה האנשים שחלקם ומנתם הכסף והזהב ותענוגות העולם, אבל אני ח' מנת חלקי וְכֹסֶי. והמנה והחלק והכוס והגורל - אחד, אלא כפל הענין במלות שונות לחזק הדבר כמנהג הלשון. כלומר, כי בכל דברי ובכל עסקי הוא חלקי ואלו כְּוִנָּתִי.

אֶתָּה תוֹמִיךְ גּוֹרְלִי: רש"י: אתה הוא אשר הניחות ידי על החלק הטוב שנאמר החיים והמות נתתי וגו' ובחרתי בחיים (דברי' ל) כאלם האוהב אחד מזניו ומניח ידו על החלק הטוב ואומר את זה בחר לך, תוֹמִיךְ הספלת ידי על הגורל לשון יִמְךָ הַמְּקַרָּה (קהלת י, יח) יספל, כך הוא נדרש בספרי, וגם יש לפותרו לשון תמיכה מדרש האגדה כמו וַיִּתְּמֵךְ יְדֵי אֲבִיו (בראשית מח, יז).

ראב"ע: ומלת תוֹמִיךְ כמו וְתוֹמִיךְ שֶׁבֶט (עמוס א, ה) כי מוֹצֵא רוּחַ (תהלים קלה, ז) כמו מוציא ולהיותו כמשקל מושיב רחוק מאד:

רד"ק אתה עזרתני שבחרתי זה החלק לעצמי, כמו שאמרו (יומא לח, ב): בא לטהר מסייעין אותו. ומלת תוֹמִיךְ בחר"ק כמו בצר"י, וכן הִנְנִי יוֹסֵף עַל יָמֶיךָ (ישעיהו לח, ה), הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא (ישעיהו כט, יד) בחר"ק כמו בצר"י:

המילים תוֹמִיךְ יוֹסֵף מתפרשות בזמן בינוני, המילה יוֹסֵף בבינוני אינה מוכרת, יש לציין שבפסוק המקביל במלכים (ב כ ו) כתוב וְהִסְפַּתִּי עַל-יָמֶיךָ ומתורגם וְאִוֶּסֶף עַל יוֹמֶיךָ; ובתרגום יונתן על הִנְנִי יוֹסֵף הֶאֱנָא מוֹסִיף.

הרב מלבי"ם: ח' מנת חלקי וְכֹסֶי, ואיני נתון תחת המערכת וכחות הטבע, ויש הברל בין חלק ובין כוס, שהכוס הוא רק החלק שהכין האדם לעצמו עפ"י הכנתו, והחלק והכוס הם בשוה והגורל יהיה לפעמים בחלקים בלתי שווים כפי מה שיעלה הגורל, ויש לכל אדם חלק ונחלה בה' מצד הלידה שנפשו חלק אלהי וזה נקרא חלק, ועז"א ח' מנת חלקי, ב. יוכל לזכות בקדושה יתירה עפ"י הכנתו לפי מעשיו וזה נקרא כוס, עז"א ח' כוסי, ג. יקבל מה' מתנה יתירה על יתר אחיו עפ"י רצון ה' אחר שזכה לזה תחלה ע"י מעשיו כמ"ש יִדְעֶתְיךָ בְּשֵׁם וְגַם מִצָּאָתָהּ חֵן בְּעֵינֵי (שמות לג, יב) וזה נקרא גורל, ועז"א אתה תוֹמִיךְ גּוֹרְלִי, שנגד שאומות

העולם¹⁷ מכחישים ההשגחה ואין להם חלק בה' והשגחתו רק בצבא השמים, ולא ע"י הכנה עפ"י מעשיהם אחר שהם מכחישים את הבחירה, ולא עפ"י גורל כי בחלקי נחל חלקם הן הם גורלם, לז"א כי שלשה אלה חלקו ונחלתו מה' לבד.

בביאור המילות מגדיר הרב מלבי"ם את ההבדל בין שלושת המונחים. **חלקי כוסי, גורלי.** הכוס הוא החלק שהכין האדם והזמין את עצמו אליו, כמו בַּמִּכְסֵּת נִפְשֹׁת (שמות יב, ד), מִכְסֵּת הָעֶרְפָּד (ויקרא כז, כג), לְיוֹם חֶפְסָא (משלי ג, כ), לא כן החלק יהיה גם בדבר שנופל לאדם ממילא, ויש הבדל בין חלק וגורל, שהחלק הוא בשוה לפי החלוקה לחלקים שווים, אם בקו, וְיָדוּ חִלְקָתָהּ לָהֶם בְּקוֹ (ישעיהו לד, יז), אם במאזני משקל וְלִקְחָתָ לָךְ מֵאֲזֵנֵי מִשְׁקָל וְחִלְקָתָם (יחזקאל ה, א), וכדומה, והגורל יהיה לפעמים בחלקים בלתי שווים אם באיכות אם בכמות, עמ"ש ישעיה (י"ז י"ד).

ו חֲבָלִים נִפְלוּ-לִי בְּנִעְמִים אֶף-נִחְלַת שְׁפָרָה עָלַי: רש"י: כִּשְׁנֹפֶל לִי הַגּוֹרֵל לִהְיוֹת בְּחִלְקָךְ חֶבֶל נָעִים הוּא זֶה אֵף עָלַי שְׁפָרָה נִחְלַת כּוֹז:

ראב"ע: לשון חלקים כמו יוסף חֲבָלִים (יחזקאל מז, יג) ובנעימים תאר כמו הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִים (שמואל ב, א, כג) ותחסר מקומות [כאילו כתוב במקומות נעימים] והוא דרך משל.

בְּנִעְמִים מנחת שי: במקצת ספרים מדוייקים חסר יו"ד קדמאה וכן מצאתי מסורת כ"י דייקא כוונתייהו וזו תוארם הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִים (שמואל ב, א, כג) כתיב; חבלים נפלו לי בנעימים כתיב; תוֹדִיעֵנִי... נְעֻמֹת (סוף המזמור) כתיב ושאר כל לישנא מלא [המסורה מצינת את המקומות של הלישנא "נעים" בלשון רבים זכר ונקבה. במזמורנו יש פעמיים בכתיב חסר יו"ד אחרי העי"ן; בשמואל ב א כג יש ביו"ד חסרה אחרי המ"ם וְהַנְּעִימִים; בשני מקומות אחרים משלי כג ח, איוב לו יא שתי היודי"ן במקומן]:

בדפוס ונציה עם יו"ד ולכן נבדק ע"י ר' יהושע קמחי איך בכתר ארם צובא. התשובה: סז, ו – בנעימים • רש"ש: חייק [= חסר יוד קדמא]. מ"ש • קמחי: כן • מקורות: בנעימים ל, מ"ש, מ"ק – ל איוב לו יא. בנעימים שו"ד, מ"ק – קמ יא.

רד"ק: החלקים שנפלו לי, במקומות נעימים נפלו לי ובדעות טובות ונכונות. ראב"ע: אמר רבי משה כי אף נחלת כמו נחלתי ועוד אפרש דעתי במלת עזי וזמרת יה והנכון בעיני שהוא סמוך אל השם כדרך בְּמִזְרְקֵי יַיִן (עמוס ג, ו):

רד"ק: אף נחלת שפרה עלי, התי"ו במקום ה"א ואיננו סמוך, וכמוהו עזי וזמרת יה (שמות טו, ב; מזמור קיח, יד), הָבָה לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר (תהלים ס, יג), אֵיךְ לֹא עֲזָבָה עֵיר תְּחִלָּתָהּ (ירמיהו מט, כה) והדומים להם. וטעם אף, כי דרך אנשי העולם כשיחלקו ביניהם, שכל אחד מקנא חלק חבירו וידמה בעיניו כי חלק חבירו טוב מחלקו, ולא כן אני, אף כי עלי שפרה נחלתי וחלקי, ואינני מקנא לחלק אחר, כי עמי החלק הטוב:

הרב מלבי"ם: ויש הבדל ביני ובינם בין באושר הנפש בין בהצלחת הגוף, שבאושר הנפש חבלים נפלו לי בנעימים, קורא בשם נעימים את התענוגים הרוחניים שתשיג הנפש, שבוה נפלו לי חבלים וחלקים רבים בעדן הרוחני והעצמיות אשר עובדי האליל אין להם אושר הנפש וקיום נצחי, ולעומת הצלחת הגוף וכל הנתלה בזה שזה קורא נחלה, כי הצלחות האלה ינחילו האבות להבנים כמ"ש בֵּית וְחוֹן נִחְלַת אֲבוֹתָם (משלי יט, יד), יש לי נחלת שפרה עלי לא כאומות שנחלתם אינו שפרה בעיניהם כי מבקשים מותרות ואינם שמחים בחלקם,

¹⁷ בפירוש שלפנינו 'שעובדי כוכבים', אבל הנוסח המתאים כאן ללא צנזורה הוא אומות העולם.

כמ"ש מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע כו' אוכלים בעוה"ז וכו'.¹⁸

הרב מלבי"ם בפירוש המילות: **כמו ויפלו חבלי מנשה עשרה** (הושע י, ה): **נחלת**. כמו נחלה. וכן **וזמרת יח** (שמות טו, ב), **עזרת מצר** (תהלים ס, יג).

ז **אברך אתה אשר יעצני אף-לילות יסרוני כליותי**: רש"י: עד כאן ניצא דוד על כנסת ישראל שתאמר כן, ועכשיו אומר: ואני, גם אני אברך את ה' אשר יעצני לזכור צדיקים וללכת בדרכיו; **אף לילות יסרוני כליותי** לאהבה אותו. ורבותינו פירשוהו (ראה שו"ט טז, יז) על אברהם אבינו, שלמד תורה מאליו עד שלא נתנה. אך אנו לריכס ליסב המקראות על סדקן. **ראב"ע**: זאת העיצה היתה ממנו תחלה, כי הוא המלמד אדם דעת. וטעם **בלילות** - בהתבודדו מעסקי העולם. ו**כליותי** - רמז לכוחי התולדות, שהם בסתר כמו הכליות. וטעם **יסרוני** - שחשב בלבו על הקורות להולכים מן העולם, על כן נוסר. **רד"ק**: כמו שפרשנו "אתה תומיך גורלי" (לעיל, ה). **אף לילות** - זאת היתה לי תחלה מאת ה', שהוא יעצני וסייעני בבחרי זה החלק הטוב לעצמי, וגם אני בעצמי בכל יום יסרוני כליותי, שלא אעזוב זה הדרך אלא אחזיק בה בכל כחי. ואמר: לילות, כי בלילה יתבודד האדם מעסקי העולם וימצא לבו פנוי. ואמר: **כליותי**, לפי מה שאמר: **יעצני**; אמר: בזאת העצה יסרוני גם כן כליותי, כי הם היועצות, כמו שאמר (ברכות סא, א): לב מבין, כליות יועצות.

ח **שפתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל-אמוט**: רש"י: צכל מעסי שמתי מוראו לנגד עיני; למה כן? **כי מימיני** - הוא תמיד, לעזרתי לבל אמוט.

ראב"ע: העצה והמוסר הביאוהו לשום ה' לנגדו יומם ולילה; והנה נשמתו דבוקה בבוראה טרם הפרדה מעל גויתה. ובעבור ששפתי ה' לנגדי מימיני, לא אמוט - שיסור מהדרך הישרה.

רד"ק: והרב מורה צדק רבי משה ז"ל [הרמב"ם] פירש (מו"ג, ג, נא): **כי מימיני** - כאלו הוא יד ימיני, שלא ישכחה האדם כהרף עין, לקלות תנועתה; ומפני זה לא אמוט לעולם, כלומר: לא אפול.

הרב מלבי"ם: וע"י עצות התורה והרגשת המוסר, שויתי את ה' לנגדי ר"ל שהגם שתאות הגוף וחמדותיו יסיתני לנשות מאחרי ה', אני משובה את ה' לנגדי, כי פקודת ה' ומצותיו הן עומדות נגד תאות גופי, והן מצוות את ההפך מה שאני רוצה מצד גופי ויצרי, ושויתי ערך שניהם זה מול זה, שבודאי ראוי שאבטל רצוני ותאותי מפני ה' ומצותיו, והענין כי בנפש האדם יש שני דרכים, הגוף וכחותיו יעצוהו תמיד ללכת לקראת נחשים ויטוהו אל אהבת עצמו, עד שאפי' הטוב אשר יעשה, יעשה מפני אהבת עצמו מתקנות השכר ויראת עונש או פנייה אחרת, אולם נמצא כח באדם שהיא התבונה המעשיית אשר תשים לפניו חק שיעשה הטוב רק בעבור שהוא טוב, ושרשה מהתבונה הכוללת הבלתי ב"ת שהוא השי"ת, עד שה' הוא מיעץ אותו נגד הגוף ונגד חפציו, והשומע לעצת ה' הוא משובה את ה' נגדו, ר"ל שמעריך שתי הטענות במאזני משקל טענת הגוף וטענת הנפש, ושני הדרכים האלה נקראים ימין ושמאל בכתבי הקודש, שההולך בעצת גופו ותאותו הולך

¹⁸ משנה מסכת אבות פרק ה יט כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא.

בדרך השמאל, כי לב כסיל משמאלו, אבל אחר ששויתי ח' לגדי ובטלתי רצוני מפני רצוני, הוא מימיני בל אמוט, אני הולך ונוסע הנגבה לצד הימין אל הטהרה והקדושה. הרב מלבי"ם מילות: שויתי. מענין שימה. וכבר בארתי (הושע י') ש'שויה' המורה על השימה כולל גם מושג השיווי והערך, שהערכתי את ח' לגדי, ולכן בטלתי חפצי מפני רצון ח'.

ט לָכֵן שָׂמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי אֶת־פְּשָׁרִי יִשְׁכֵּן לְבִטָּחָה: ראב"ע: לבי - הוא שכל הדעת, וכבודי - הנשמה. אף בשרי - הגוף. והטעם, כי אחר שהוא דבק בכח עליון, תעלוז נפשו; וכח הדבק בו ישמרנו מתחלואים בהשתנות העתים, על כן ישכן גופו בעולם הזה לבטח. רד"ק מפרש גם הוא כך ומוסיף: ובדרש (שו"ט טז, יא): כל מי ששומע קללתו ושותק, בדין הוא שיקרא 'חסיד'. לא תתן - כפל ענין במלות שונות.

הרב מלבי"ם מבחין בין שלושת הדברים כאן, והגדרתו שונה מהגדרת ראב"ע: בזה יש לי שלש מעלות, א. ששמח לבי הלב מציין הכח הממשלה אשר בנפש, שהאיש המשוועבד לתאותיו לבו אינו שמח כי הרשעים מלאים חרטה והלב יש לו תמיד מלחמה פנימית עם עצמו, אבל המושל ברוחו ומכניע תאותיו לבו שמח כי נצח את המלחמה, ב. מצד הנפש האלהית שנקראת בשם כבוד בכתבי הקדש שהיא תגל בגילה חדשה, כי היא חפצה שתשאיר ברוחניותה ולא תתגאל בפת בג הגוף וביין משתיו, ג. מצד הגוף עצמו שכל זמן ששומע לעצת התאווה, יכל בשרו מראי (אויב לג, כא), וכל כחות התאווה ירגיזו את בשרו ויכלוהו, רקב עצמות קנאה, והתאווה תכלה בשרו ושאר, אבל ע"י שהשקטתי זעף התאווה ושאוונה בשרי ישכן לבטח.

מילות הרב מלבי"ם: בארתי (לקמן כ"ב ב') ההבדל בין שמחה וגיל ששמחה היא התמידית וגיל הוא על דבר מתחדש, ותפס פה רבותא בכל אחד, שהלב ישמח בשמחה תמידית, כי יתגבר על יצרו תמיד עד שלא יהיה זה אצלו דבר מתחדש כמי שפעם נוצח ופעם לא, וכבודו שהיא הנפש הרוחנית תגל, כי יתחדש לה בכל פעם מדרגה חדשה ותלך מחיל אל חיל.

י כִּי לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׂאוֹל לֹא־תִתֵּן חֲסִידְךָ לְרָאוֹת שָׁחַת: ראב"ע: הזכיר סבת הנשמה כי לא תמות ותאבד.

רד"ק: כי ידעתי כי באחזי בחיים, והוא הדרך הישרה שאני בה - וזהו שאמר: חסידך - ידעתי כי לא תעזוב נפשי לרדת שאול עם הגוף, אלא תקחנה אל כבודך. ובדרש (שו"ט טז, יא): כל מי ששומע קללתו ושותק, בדין הוא שיקרא 'חסיד'. לא תתן - כפל ענין במלות שונות.

הרב המאירי: ושואל פירושו הנה: גיהנם, כלומר: לא תעזוב נפשי לרדת שם. או בא דרך תוריי 'נפשי' - במקום גופי; כלומר, שלא תעזוב גופי בקבר, אבל תוציאנו בזמן התחיה. ולא תתן חסידך לראות שחת - רוצה לומר: גיהנם, והוא המקום המיוחד לתכלית העונש.

חֲסִידְךָ גם כאן יש מחלוקת בכתבי. מנחת שי: בס"ס [בפרי 100 פרד] ביו"ד בתר דלי"ת ומסור עליו יתיר יו"ד:

גם כאן נעשתה השוואה עם כתר ארם צובה

סו, י - חסידך ◊ קמחי: חיית [= חסר יו"ד תנינא] ◊ קמחי: כן ◊ מקורות: חסידך לש, 1. חסידך כ' ד, מ"ש.

ר"מ ברויאר בספר נוסח המקרא בכתר ירושלים מונה את הדעות בעד היו"ד ונגדה.

ללא יו"ד: כא"צ (עדות קמחי שהעותקה כאן) לנינגרד, ששון, קמברידג'.

עם כתיב וקרי: ונציה, מנחת שי. תנ"ך קורן כדרכם עשו כאן כתיב וקרי לפי המנחת שי, אבל נכון יותר בלי יו"ד.

יא תודיעני ארח חגים שבע שמחות את פניך נעמות בימיך נצח:
רש"י: לשון עתיד הוא, ואינו לשון תפלה. את פניך - שמחות אשר לפניך, בכת הקרובה לך.
ראב"ע: תודיעני - כי במות הגוף אז תודיעני דרך החיים; והטעם: הדרך שאעלה בה אל השמים להיותי עם מלאכי עליון. וטעם שובע שמחות את פניך - שיהנה מזיו שכינה. וטעם תודיעני - כי אז תאמץ הנשמה מעסקי העולם ותראה עין בעין האמת. וטעם נעמות בימיך - שתתענג על השם; וטעם בימיך - כנותן מתנות נעמות לאוהבו בימינו. וטעם לנצח - שלא תפסקנה מתנותיו. והנה שכר הצדיק מפורש במזמור זה.
רד"ק: דרך תפלה, שיודיעהו האל הדרך שיזכה בו לחיי העולם הבא, כלומר: שישכילהו ויבינהו הדרך ההיא, שתחיה הנפש בהפְּרָדָה מהגוף ותזכה לשבע שמחות את פניך ולנעומות בימיך נצח - שאותם השמחות והנעומות יהיו נצח, עד עולמי עד, אין להם הפסק; וזה הוא תענוג הנפש. וטעם את פניך ובימיך - כי הפנים והימין הם הכבוד, כמו "ישבו ישרים את פניך (תהלים קמ, יד)"; "שב לימיני (תהלים קי, א)".

תן לחכם ויחכם-עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע
שם): php.gilionot/net.ladaat.www

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
ff771febc5bf6a14/dvir/search#/0/u/ca/mail/com.google.mail//:https

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל געושים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺